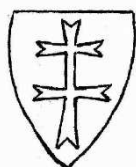

Poznámka k chybně zařazované „svátostce“ - odznaku bratrstva

Svátostku, resp. odznak, který vidíte na obrázku jsme na specializovaných webových stránkách v minulosti opakovaně zaznamenali všichni, kdož se o problematiku „nalézání a určování nalezeného“ intenzivně zajímáme, pokud tento odznak sami přímo nevlastníme.

Nevím, kdo tuto svátostku (odznak) poprvé určil (zařadil), ale vím, že v okamžiku, kdy jsem se setkal s názorem, že jde o odznak **špitálního bratrstva sv. Ducha** (Olomouc, Litovel, Brno), jsem toto určení (tento názor) nekriticky převzal, a také se k tomuto odznaku v tomto směru vyjadřoval. V zásadě si uvědomuji, že mě tehdy o správnosti určení přesvědčil především

symbol Sv. Ducha v podobě holubice a tvar (patriaršího, dvouramenného) kříže, který je mj. znakem Řádu sv. Ducha (v odborné literatuře se také uvádí, že řádový znak-kříž, byl navíc zdoben symbolem Ducha svatého - holubicí¹). Shodou okolností řád působil v různých městech na Moravě, zejména Olomouci, Brně a Litovli, tedy v oblasti, kde byly zaznamenány četné nálezy těchto křížků, nebo jejich fragmentů.

Měl jsem však tak trochu problém s tím, že jsem nedokázal zjistit žádné konkrétní informace o shora uvedeném „špitálním bratrstvu“, a to právě navzdory tomu, že četnost nálezů tohoto odznaku (či jeho fragmentů) není zcela zanedbatelná.

Při shánění informací o jednotlivých bratrstvech, a o špitálním bratrstvu Sv. Ducha, jsem objevil práce Mgr. Vladimíra Maňase Ph.D., odborného asistenta na Ústavu hudební vědy, Filosofické fakulty Masarykovy university v Brně, kterého jsem oslovil a požádal o konzultaci a pomoc s určením zmíněného odznaku (problematiku bratrstev zpracoval v četných svých pracích, jejichž seznam je dostupný např. zde: <http://www.muni.cz/people/13678/cv>).

Velmi rychle jsem obdržel radu, kterým směrem zacílit své pátrání a navíc mi pan magistr poskytl texty svých odborných prací, včetně odkazů na další zdroje informací, za což mu tímto ještě jednou děkuji.

Tak tedy: **nejedná se o** svátostku, resp. **odznak špitálního bratrstva sv. Ducha**, **ale o odznak Arci-bratrstva - Tovaryšstva nejsvětějšího obrazu Vykupitele Světa**,² které působilo při barokním kostele **Povýšení Svatého Kříže na poutním místě zvaném Kalvárie, v Jaroměřicích u Jevíčka** (což je cca 50 km od Olomouce). Uvedené bratrstvo bylo založeno de facto současně se zahájením přípravy výstavby komplexu poutního místa (v roce 1712), avšak de iure byl zakládací dekret odsouhlasen olomouckou konzistoří až v roce 1713, přičemž vlastní faktickou činnost zahájilo bratrstvo až o dva roky později.³ Vzniklé bratrstvo Nejsvětějšího ... Vykupitele bylo přičleněno ke stejnojmennému bratrstvu, které působilo při kapli Ad Sancta Sanctorum v Římě (Societas Salvatoris Ad Sancta Sanctorum).

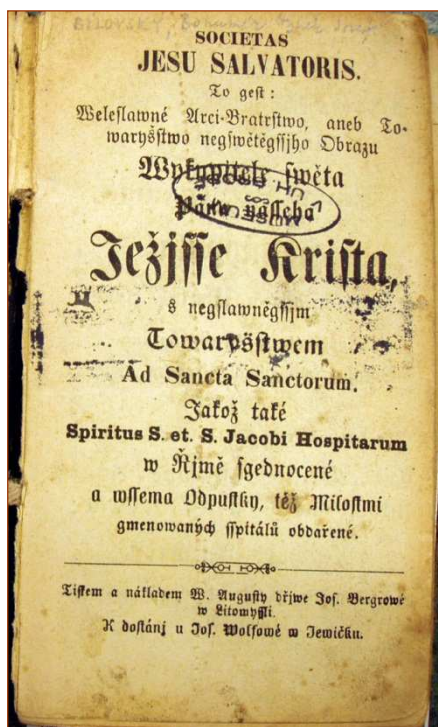
¹ např. Buben, M.M.: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, 1. díl - Řády rytířské a křížovníci, Libri 2009, str. 99

² Uvádí se také jako: „Salvator“ či „Salvator Mundi“

³ Pinkava, Jaroslav: Dějiny Jaroměřic na Malé Hané, díl 1. (do roku 1848), Jaroměřice, 1995, důvody pozdějšího zahájení činnosti uvedeny na str. 76., mj. i kvůli výrobě bratrských odznaků – křížků.

V roce 1714 byla v Olomouci vydána publikace, mající charakter poutní příručky, jejímž autorem byl sekretář bratrstva Bohumír Hynek Bilovský (povoláním farář), v níž se zabývá vznikem poutního místa Kalvárie, pojednává o bratrstvu a uvádí modlitby k jednotlivým zastavením křížové cesty, která je součástí (širšího) areálu poutního místa Kalvárie.

Název díla je poněkud delší, pokusím se jej převést do současné češtiny (zachovávám psaní velkých písmen, jak tomu je u originálu):

**SOCIETAS
JESU SALVATORIS.**

To jest:

Veleslavné Arci-Bratrstvo, aneb Towaryšstvo nejsvětějšího Obrazu

Vykupitele Světa

Pána našeho

Ježíše Krista

s nejslavnějším

Towaryšstwem

Ad Sancta Sanctorum.

Jakož také

Spiritus S. et. S. Jacobi Hospitarum

v Římě sgednocené

a všema Odpustky, též Milostmi

jmenowaných špitálů obdařené.

Podstatou správného určení odznaku je opět, tak jako i v jiných případech, správné přiřazení obrazu na odznaku (v jiných případech na svátostce) ke konkrétnímu (milostnému) obrazu.

V tomto případě se jedná o obraz **Vykupitele (sv. Spasitele, Salvátora)**, který je součástí hlavního oltáře shora uvedeného kostela, a který byl dotýkaný, a tím posvěcený, v Římě v kostele

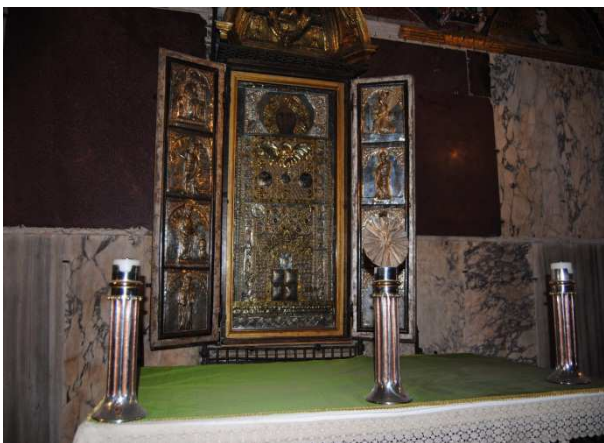

"Ad Sancta Sanctorum" (Svatyně Svatých), kde je umístěn originál obrazu.

detail obrazu

obraz Vykupitele v kostele Povýšení Svatého Kříže

originál římského obrazu Vykupitele⁴

Srovnajme si nyní to, co vidíme na oltářním obraze Vykupitele s tím, co je zobrazeno na odznaku zmíněného bratrstva:

- 1) **Duch Svátý**, jedna ze tří osob Nejsvětější Trojice, je zde zobrazen ve dvou formách – na oltářním obraze ve formě „Božího oka“, umístěného v trigonu; na odznaku ve formě „holubice“,
- 2) hlava Vykupitele, rámovaná na originále drahokamy

⁴ zdroj obr. internet: http://www.30giorni.it/articoli_id_4367_13.htm, dne 19.9.2011

Další podstatnou informaci obsahuje opis (nápis), umístěný na druhé straně odznaku, a sice:

SS SALVA AD SS

S(ocieta)S SALVA(toris) AD S(ancta) S(anctorum)

který nás odkazuje právě ke společenství, působícímu při kostele (kapli)
Ad Sancta Sanctorum (Svatyně Svatých) v Římě.

Nebudu se zde zabývat popisem samotného poutního místa a jednotlivých staveb, které se v areálu nacházejí, neboť k této problematice je dostatek informací na příslušných webových stránkách.⁵ Podstatné je, že v Jaroměřicích byly postupně vybudovány sakrální objekty s mnoha biblickými upomínkami na Kristovu mučednickou smrt, především chrám, který měl obsahovat všechna tajemství umučení Ježíše Krista (podle vzoru jeruzalémské hory Kalvárie), křížová cesta i Getsemanská zahrada. A biblické utrpení Kristovo je také znázorněno symbolicky na níže vyobrazených stranách odznaku v podobě srdce, ovinutého trnovou korunou a třech hřebů, kterými byly ke kříži přibity jeho ruce a nohy.

Při bližším pohledu na fotografie odznaku zjistíte, že se jedná o jeho dvě různé varianty (lišší se ve zpracování křížku, vyobrazení Ducha Svatého v podobě holubice, ve vyobrazení Ježíše a v řadě dalších detailů).

⁵ např. zde:

<http://www.jaromerice.cz/historie/poutni-misto-kalvarie>,

<http://www.turistika.cz/mista/poutni-misto-kalvarie-v-jaromicich-u-jevicka>,

<http://ado.cz/poutni/jaromerice/jaromerice.htm>

Vladimír Maňas ve své práci „Náboženská bratrstva a poutnictví na Moravě v raném novověku“,⁶ s odkazem na práci Jaroslava Pinkavy (viz poznámka pod čarou č. 2), uvádí ke zmíněnému poutnímu místu zajímavou informaci:

*„Kalvárské bratrstvo je však výjimečné právě i způsobem „zalidnění“ samotného poutního místa. Konfraternity obvykle sdružovaly poutníky a příznivce, zatímco v tomto případě byla z Šubířova popudu založena skupina dvanácti bratrských choralistů s hudebnickými a kostelnickými povinnostmi. Došlo k tomu až v roce 1735, poté co se původní záměr vynakládat čtvrtinu ročních příjmů bratrstva na chudé formou almužen ukázal jako problematický kvůli mnoha stížnostem na účelové chování žebráků. **Choralisté měli jako součást služebního odění nosit také bílé paruky, červený biret a na krku křížek bratrstva.** Pozoruhodný byl výběr vhodných osob: přednost měli svobodní, ovládající řemeslo, případně zachovalí vysloužilci. **Oproti velmi početné členské základně představovali kalvarští choralisté malou skupinu, vytvářející nezbytné zázemí pro celkový provoz poutního místa.**“*

Dá se tedy předpokládat, že odznak bratrstva ve tvaru „křížku“ či jeho fragmenty, relativně často se vyskytující v nálezech, máme dnes ve svých sbírkách právě jen díky tomu, že bratrstvo mělo ve své době „velmi početnou členskou základnu“, a že členové se ke svojí příslušnosti k uvedenému bratrstvu přihlašovali i nošením odznaku ve tvaru dvouramenného kříže.

Autor: skaj

Foto fragmentu odznaku, zachycující originální závěsný kroužek (foto: smirtak)

⁶ In Zbožných duší úl. Náboženská bratrstva v kultuře raněnovověké Moravy. Olomouc : Olomouc : Muzeum umění Olomouc Arcidiecézní muzeum Olomouc, 2010. Muzeum umění Olomouc, katalog, ISBN 978-80-87149-36-2, s. 74-145.